

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КУРСОВА РОБОТА

з польської лексикології

ВІДНОШЕННЯ СИНОНІМІЇ. ЗІСТАВЛЕННЯ СИНОНІМІЧНИХ РЯДІВ
ПРИКМЕТНИКІВ *СВІДОМІСТЬ* І *ŚWIADOMOŚĆ* ПОЛЬСЬКОЇ І
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Студентки групи: 06-21 Сл (пол)
факультету східної і слов'янської філології
денної форми здобуття освіти
освітньої програми: Польська мова і
література, друга іноземна мова, переклад,
спеціальність 035 Філологія,
спеціалізація 035.03 Слов'янські мови та
літератури (переклад включно) перша – польська

Селеменєвої Марії Віталіївни

Науковий керівник:

Сидяченко Наталія Георгіївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

м. Київ – 2023 рік

Зміст

Вступ

РОЗДІЛ 1. Поняття синонімії у лексикології

- 1.1. Визначення поняття синонімія
- 1.2. Типи синонімів
- 1.3. Функції синонімів
- 1.4. Синонімія серед інших лексичних відношень

РОЗДІЛ 2. Лексеми *свідомість* і *świadomość* в українській та польській мовах

- 2.1 Аналіз значень лексеми *свідомість* в українській мові
- 2.2 Аналіз значень лексеми *świadomość* у польській мові
- 2.3 Порівняння семантичної структури полісемів *свідомість* та *świadomość*

РОЗДІЛ 3. Зіставлення синонімічних рядів із домінантами *свідомість* та *świadomość*

- 3.1 Аналіз синонімічного ряду з домінантною лексемою *свідомість*
- 3.2 Аналіз синонімічного ряду з домінантною лексемою *świadomość*
- 3.3 Зіставлення синонімічних рядів *свідомість* і *świadomość* в українській та польській мовах

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Український абстрактний іменник *свідомість* і польський *świadomość* – це лексеми-кореляти. Ці лексеми схожі за формою і мають деякі однакові значення, та водночас і відрізняються іншими значеннями та своєю сполучуваністю.

Актуальність теми роботи полягає в тому, що синонімія є однією з важливих лінгвістичних категорій, власне, відношень між словами, має велике значення для розуміння сутності мови. Курсова робота допоможе краще зрозуміти лексико-семантичну структуру полісемів (багатозначних слів) *свідомість* і *świadomość*, особливості їх використання в різних контекстах, добір відповідних синонімів у перекладних текстах. Крім того, порівняння синонімічних рядів є одним із методів збагачення словникового запасу і поліпшення рівня володіння мовою, як польською, так і українською. Тому це дослідження буде корисне для студентів, які вивчають польську мову, перекладачів, для методичних розробок викладачів практичного курсу польської мови та лексикології польської мови.

Вивчення синонімів має велике практичне значення для покращення культури мови, для творення оригінальних і перекладних текстів, оскільки дозволяють автору підібрати слова необхідних нюансів значень та стилістичних відтінків, допомагають створити художній образ виразним і глибоким, а зробити діалоги реалістичними та живими.

Мета роботи полягає у тому, щоб здійснити порівняння синонімічних рядів із домінантними словами *свідомість* та *świadomość*.

Із мети випливають такі **завдання роботи**:

- за теоретичними джерелами глибше осмислити лексичні відношення, передовсім відношень полісемії та синонімії,

- здійснити аналіз семантичної структури лексем свідомість та *świadomość*,

- описати синонімічні ряди із цими домінантними лексемами в українській і польській мовах;

- виявити еквіваленти, різниці та подібності лексичного складу синонімічних рядів.

У роботі використано такі методи: описовий, зіставний, контекстуальний.

РОЗДІЛ 1. Поняття синонімії у лексикології

1.1. Визначення поняття синонімія

Синонімія – лінгвістичний термі грецького походження, що у найзагальнішому розумінні окреслює семантичну подібність двох або більше мовних форм. Оскільки у відношення синонімії можуть перебувати більше, ніж дві мовні одиниці, їх у лінгвістиці називають синонімічні ряди, у яких зазвичай виділяють домінанту – головний член. Домінанта, або значеннєвий центр, містить набір спільних рис, що повторюються у семантиці усіх членів ряду. Лексема-домінанта зазвичай уживається частіше від інших членів ряду і радше є нейтральною стилістично. Наприклад, *narzeczony* (домінанта), *kandydat na męża*, *amant*, *starający się*, *adorator*, *fatygant*, *absztyfikant*.

Існує синонімія на різних рівнях мови. У роботі йтиметься лише про лексичну синонімію. Лексична синонімія охоплює два типи значеннєвої подібності: однаковість значення і близькість значення. Слова однакові за значенням називають дублетами. Дублетів у мові значно менше, ніж синонімів. Вони трапляються внаслідок входження у мову запозиченого слова з таким самим значенням, як питоме (лінгвістика – мовознавство, *kanibal* - *ludożerca*). Співіснування у мові дублетів, як правило, буває недовгим, один із таких однозначних синонімів виходить із ужитку, або змінює сполучуваність (обсяг значення). Так сталося, скажімо, зі словами *abecadło* і *alfabet*. *Abecadło* стало вживатися в переносному значенні ‘основні відомості, уміння у якійсь сфері’: *abecadło ekonomii*; *alfabet* набув переносного значення ‘принцип подавання матеріалу у певного типу книжках’: *Alfabet śląski*, *Alfabet filmowy*. Дублети набувають різне стилістичне забарвлення, різну сполучуваність.

1.2. Типи синонімів

У лексикології розрізняють низку типів синонімів.

Передовсім семантичні або **змістові синоніми**. Такі синоніми відрізняються, наприклад, ступенем інтенсивності риси: *chłodny*, *zimny*, *lodowaty*; *obawa*, *strach*, *przerażenie*. Можуть відрізняються «відтінками» значень, тобто вони представляють той самий десигнат за різними ознаками, особливостями: *zamieć*, *zadymka*, *zawieja*, *kurniawa* – стосуються різних видів завірюхи; або *nachalny* ‘зухвалий, брутальний’, *natrętny* ‘безцеремонний, нахабний’, *natarczywy* ‘докучливий, упертий’.

Синоніми, які **відрізняються лексичною сполучуваністю**. Наприклад, *kasztanowe włosy* і *piwne oczy* – хоча однаково означають коричневий колір. *Topić się* – говорять польською тільки про людей і тварин і *tonąć* – також про предмети. *Smaczna* може бути польською їжа, а вино лише *dobre*. *Brać* можна лише *zastrzyki*, *inhalacje*, *naświetlenia*, а *brać* і *zażywać* – *krople*, *pigułki*, *proszki*.

Синоніми, що **відрізняються забарвленням**. У межах цього типу виділяють **кілька груп**.

Синоніми різного **емоційного забарвлення**: *dziecko* – *bachor*; *twarz* – *gęba* – *buzia*; *złościć* – *wkurzać*.

Стильові синоніми – належать до різних стилів мовлення. Розмовне *żona* й офіційне *matłzonka*; нейтральне *kolacja* і релігійне *wieczera*; нейтральне *gotować* і розмовне *piechcić*.

Соціально забарвлені синоніми. Це переважно професіоналізми, жаргонізми, сленгові слова. *Dwójka* – *łabędź* (в учнівському жаргоні), *statyści* - *krzaczki* (у мові акторів), *podchorąży* - *bażant* (у солдатському сленгу).

Територіально забарвлені синоніми. Це діалектизми, регіоналізми. *Biedronka* – *panienka*; *korytarz* – *antrejka*.

Хронологічні синоніми. Застарілі слова. *Szef – pryncypał; kobieta – białogłowa; zeszyt – kajet; że – iż.*

Від синонімів відрізняють **лексичні варіанти** – це слова, які мають однакове значення, але відрізняються фонетично (kościółek - kościółek), морфологічно (ten goleń – ta goleń), словотвірною (kogutek - kogucik).

1.3. Функції синонімів

Синоніми можуть виконувати дві основні функції: заміни і уточнення.

Однозначні синоніми переважно використовуються у функції заміни, вони оживлюють і урізноманітнюють текст, завдяки чому уникають монотонності.

Близькі за значенням синоніми важливі у доборі найбільш відповідного слова, слугують більш точному висловленню думки. Синоніми допомагають передати найдетальніші нюанси змісту. Також вони надають текстові стилістичного забарвлення: піднесеного, жартівливого, розмовного, офіційного, передати емоційне ставлення мовця до того, про що він говорить. Невміле використання синонімів може справити ведмежу послугу, зокрема, перекладачеві, і він спотворить зміст. Більшість мовних помилок у того, хто вивчає іноземну мову, трапляється саме через невміле послуговування синонімами.

Важливо пам'ятати при виборі синоніма із синонімічного ряду, коли прагнеш точніше передати зміст чи емоцію, що лексеми ряду, хоч і мають спільний значеннєвий елемент, але все ж відрізняються між собою, хоча б мінімально. Тому для синонімів саме нетотожність у значенні становить їхню

Вивчення синонімів іноземної мови та їх еквівалентів у рідній мові важливе для підвищення рівня мовної компетенції, мовної культури студента.

1.4. Синонімія серед інших лексичних відношень

Відношення синонімії між словами свідчить про те, що слова у мові – це не явище хаотичне, а системно організоване. Крім синонімії існують інші відношення між словами: антонімія, гіперонімія, гіпонімія, паронімія, омонімія, полісемія тощо.

Антонімія – це відношення між словами, які мають протилежне значення, наприклад, *dobro* – *zły*, *wysoki* – *niski*, *żonaty* – *kawaler*.

Гіперонімія – це відношення між словами, яке полягає в тому, що одне слово має значення більш загальне, ніж інше, наприклад, *zwierzę* – *kot*, *roślina* – *dąb*, *ptak* – *słowiak*.

Гіпонімія – це відношення між словами, коли одне слово має вужче, конкретніше значення, ніж інше, наприклад, *karp* – *ryba*, *Mars* – *planeta*.

Паронімія – це відношення між словами, які мають схожу форму, але різне значення, наприклад, *morze* – *może*, *lód* – *lud*.

Омонімія – це відношення між словами, які мають однакову форму, але різне значення, наприклад, *zamek* ‘пристрій для замикання’ і *zamek* – ‘будівля’, *rząd* – ‘влада’ і *rząd* – ‘низка’.

Полісемія, або багатозначність – це відношення між різними значеннями у межах однієї лексеми, наприклад, слово *podjąć* має значення ‘підняти вгору’ (*podjąć liście z ziemi*), ‘розпочати щось робити’ (*podjąć zobowiązania, pracę*), ‘zareагувати на щось дією’ (*podjąć próbę*), ‘приєднатися до розмови’ (*podjąć rozmowę*), ‘прийняти когось як гостя’ (*podjąć gości*). Конкретне значення реалізується в контексті.

Вивченням згаданих вище системних відношень займається лексикологія, розділ науки про мову (лінгвістики, мовознавства).

РОЗДІЛ 2. Полісеми *свідомість* і *świadomość* в українській та польській мовах

Свідомість як наукове поняття означає психологічне явище – здатність людини до усвідомлення свого існування, відчуття свого "Я" та своєї позиції у світі. Свідомість також розглядається як вища форма психічної діяльності людини, що забезпечує здатність до свідомого вибору та дії. У загальному розумінні, свідомість є важливим елементом особистісного розвитку, який допомагає людині розуміти свій світ та відчувати своє місце в ньому. У філософії існують різні підходи до розуміння природи свідомості, включаючи ідеалістичний, матеріалістичний та діалектичний.

Цим явищем займається, зокрема, наука психологія, яка розглядає свідомість через різноманітні аспекти психічного життя людини, такі як сприйняття, увага, пам'ять, мислення, уявлення, емоції та воля. У медицині, свідомість є важливим показником здоров'я людини, оскільки її порушення може бути ознакою різних захворювань та патологій.

У духовній культурі свідомість виступає як важливий елемент формування національної свідомості та ідентичності, який відображає історичні, культурні та соціальні особливості народу. Про свідомість ідеться у контексті таких проблем, як екологія, міжкультурна комунікація, соціальна справедливість та інші.

Отже, поняття свідомості є важливим для розуміння людської природи та поведінки, і вивчається в різних науках, включаючи філософію, психологію, медицину тощо.

2.1. Аналіз значень слова *свідомість* в українській мові

Слово "свідомість" є одним з ключових понять в філософії, психології, соціології та інших науках, і в українській мові воно має кілька значень, пов'язаних з розумінням феномену свідомості:

1. 'Процес відображення дійсності мозком людини'. Це значення відображає розуміння свідомості як феномену, пов'язаного з роботою мозку. У цьому значенні свідомість розглядається як здатність людини сприймати, аналізувати, інтерпретувати і зберігати інформацію про світ навколо нас.
2. 'Сприйняття, розуміння навколишнього, розум'. У цьому значенні свідомість розглядається як здатність людини усвідомлювати свої думки, почуття, сприймати та розуміти навколишній світ, а також відображає здатність до аналізу інформації та прийняття рішень.
3. 'Ясне розуміння, чого-небудь'. У цьому значенні свідомість розглядається як здатність людини розуміти і усвідомлювати щось чітко і ясно. Також воно може використовуватись для вираження того, що людина повністю усвідомлює наслідки своїх дій.
4. 'Думка про що-небудь, відчуття чогось'. У цьому значенні свідомість розглядається як здатність людини свідомо відчувати, мислити, сприймати та розуміти щось. Воно може використовуватись у контексті емоцій, почуттів та ставлення до чогось або когось.

Також слово 'свідомість' може мати інші значення, залежно від контексту вживання, наприклад, у правовій термінології "свідомість" може використовуватись для позначення знання або усвідомлення прав та обов'язків людини.

Українська літературна мова використовує різні значення слова свідомість залежно від контексту і тематики. Наприклад, у поезії часто використовується образ свідомості як вираження внутрішнього життя людини, її думок, почуттів та сприйняття світу. У наукових та філософських

текстах слово свідомість використовується для опису теоретичних концепцій та досліджень у галузі психології, філософії та інших наук.

Значення слова свідомість в українській мові відображає широкий спектр різноманітних аспектів феномену свідомості, що залежить від контексту і змісту того, що описується.

Також можна виділити деякі використання слова "свідомість" в сучасній українській мові, які пов'язані зі специфікою нашого суспільства та культури. Наприклад:

- Самосвідомість - відображення власної ідентичності та самовизначення у суспільстві.
- Екологічна свідомість - усвідомлення людини її відповідальності за довкілля та потребах збереження навколишнього середовища.
- Мовна свідомість - знання та розуміння мови, вміння користуватися нею правильно та грамотно.
- Культурна свідомість - усвідомлення культурної спадщини та значення культури в житті людини та суспільства в цілому.
- У загальному, слово "свідомість" в українській мові має досить широкий спектр значень, що свідчить про важливість та багатогранність явища, яке воно відображає.

Отже, українська літературна мова концептуалізує поняття "свідомість" як процес відображення дійсності мозком людини, погляди на світ певної суспільної групи, сприйняття, розуміння навколишнього світу та розум, притомність, ясне розуміння чого-небудь, думку про що-небудь та відчуття чогось. Кожне з цих значень має свої специфічні відтінки та може використовуватись в залежності від контексту та тематики.

Слово "свідомість" в українській мові має широкий спектр використання, що відображає його важливість та багатогранність в уявленні

про людину та її сприйняття світу. Різноманітність значень слова "свідомість" українською мовою свідчить про його значущість в різних галузях життя людини та суспільства в цілому.

2.2. Аналіз значень слова *świadomość* у польській мові, зіставлення з семантичною структурою українського слова *свідомість*

Згідно з лексикографічним джерелом Słownik języka polskiego PWN лексема *świadomość* має такі значення:

1. ‘zdawanie sobie sprawy z czegoś’, тобто ‘усвідомлення, розуміння чогось’
2. ‘wspólne dla określonej grupy ludzi poglądy i cele’, тобто ‘спільні для певної групи людей погляди й цілі’.
3. ‘stan przytomności’, тобто ‘стан притомності’
4. ‘charakterystyczna dla człowieka zdolność poznawania i oceniania siebie i otoczenia’, тобто ‘характерна для людини здатність пізнання та оцінювання себе і оточення’.

Отже, збігаються такі польські й українські значення:

I. ‘stan przytomności’ (3) і ‘притомність’ (2a). Наприклад: W ostatnim przeblysku świadomości schyliła się opuszczając głowę niżej kolan. – В останньому проблиску свідомості схилилась, опускаючи голову нижче колін.

II. ‘charakterystyczna dla człowieka zdolność poznawania i oceniania siebie i otoczenia’ (4) приблизно те саме, що: ‘процес відображення дійсності мозком людини’ (1). Świadomość jest historycznym produktem rozwoju, funkcją wysoko zorganizowanej materii. – Свідомість є історичним продуктом розвитку високо організованої матерії.

III. ‘wspólne dla określonej grupy ludzi poglądy i cele’ (2) і ‘погляди на світ’ (1a). Наприклад: Dojrzewały w jego świadomości poglądy na przyczynę

upadku powstań. У його свідомості визрівали погляди на причини поразки повстання.

IV. ‘zdawanie sobie sprawy z czegoś’ (1) і ‘ясне розуміння, чого-небудь’ (3). Наприклад: Do świadomości wszystkich chrześcijan dotarła wymowa tego symbolu. – До свідомості усіх християн дійшло значення цього символу.

2.3. Синонімічні ряди із домінантою свідомість

Онлайн словники наводять такі синоніми до слова свідомість: *тjама* (*тjамок, тjамка*), *розум, глузд, пантелик, думка, усвідомлення, притомність, пам'ять, розуміння, розмисел*. Розглянемо, саме в яких значеннях ці лексеми є синонімами, користуючись Словником української мови.

Тjама (як і варіанти *тjамок, тjамка*) – це розмовний синонім до слова *свідомість* у значенні ‘здатність осмислювати що-небудь; кмітливість, тjамуцність; розум’. Наприклад, Одумайтесь, хто має тjаму!; Людина не без тjами. Усталені вислови: Брати (взяти) до тjами що — ‘розуміти, усвідомлювати що-небудь’. Мати тjаму до чого — мати здібності, уміння, хист да чого-небудь. Ці речення слід перекладати польською, використовуючи слово *rozum*, а не *świadomość*.

Слово *тjама* є синонімом до слова *свідомість* також у значенні ‘притомність’. Наприклад: Вона почувала, що якийсь туман налягає на її тjаму. Таке значення мають усталені вислови без тjами – ‘нічого не усвідомлюючи’, ‘з потьмареною свідомістю’; не при тjамі — ‘з потьмареним розумом’.

Розум – нейтральний синонім до слова *свідомість* у значення ‘здатність людини мислити, відображати і пізнавати об'єктивну дійсність. Наприклад, Розум — скарб людини. Розум і почуття людини невіддільні одне від одного.

Глузд – розмовний синонім до слова *свідомість* у значення ‘здатність людини мислити, відображати і пізнавати об’єктивну дійсність’. Наприклад, з глузду з’їхати.

Пантелик – розмовний синонім до слова *свідомість* у значенні ‘розум’, уживається переважно в усталених висловах збити з пантелику, збиватися з пантелику.

Думка – радше у множині *думки* є синонімом до слова *свідомість* у значення ‘погляди на світ’, наприклад, відбувся обмін дівками двох делегацій.

Усвідомлення – синонім до *свідомості* у значенні ‘осягати розумом, сприймати свідомо’. Наприклад: *свідомість/усвідомлення успіху, вини тощо*.

Притомність – синонім до слова *свідомість* у значеннях ‘фізіологічний стан’ і ‘чітке розуміння чогось’. Наприклад: Били так, що втратив притомність. Треба говорити з більшою притомністю, ніж зараз.

Пам’ять – синонім до слова *свідомість* у значенні ‘здатність розумно, тверезо мислити, міркувати’, наприклад, *пам’ять покинула мене; дійти до пам’яті*.

Розуміння – синонім до слова *свідомість* у значенні ‘погляд, точка зору’. Наприклад, *матеріалістичне розуміння часу як руху вперед*.

Розмисел – розмовний синонім до слова *свідомість* у значенні ‘притомність, здатність свідомо сприймати навколишнє’. Наприклад, *Коли зір і розмисел сяк-так повертають до Юри, він, нарешті, бачить своїх друзів і ворогів*.

Отже, серед синонімів слова *свідомість* найбільше розмовних лексем: *тяма, глузд, пантелик, розмисел*. Треба, отже, зважати на цю їхню

стилістичну маркованість і не використовувати ці лексеми у текстах інших стилів також у перекладі з польської мови.

Найбільше синонімів у слова *свідомість* із значенням ‘притомність’: *тяма, тямка, тямок, притомність, пам’ять, розмисел*.

Два зі значенням ‘усвідомлення’: *тяма* (брати до *тями*), *усвідомлення*.

Із значенням ‘розум’ - три: *тяма, розум, глузд*.

Із значенням ‘погляди’ – два синоніми: *думки, розуміння*

2.3. Синонімічні ряди із домінантою *świadomość*

Польські інтернет джерела наводять набагато більше синонімів до слова *świadomość*, ніж в українського подібного за формою слова *свідомість*. Передовсім звертають на себе синоніми з ряду: *przytomność, jaźń, duch, dusza, ego, jestestwo, samoświadomość*. Навіть без консультації з тлумачним словником можемо зробити висновок, що лексеми *duch, dusza* – свідчать про нематеріалістичне, відтак ненаукове, розуміння свідомості.

Слово *jaźń* означає ‘*świadomość własnej osobowości; w psychoanalizie: jeden z elementów osobowości*’, тобто ‘усвідомлення власного я; у психоаналізі – один із елементів індивіда’. В українській мові йому відповідає термін *самість*, означає архетип, який є глибинним центром і виразом психологічної цілісності окремого індивіда.

Jestestwo – означає ‘*sfera uczuć i przeżyć człowieka*’, тобто ‘сфера почуттів і переживань/досвіду людини’. Перекладний словник подає його як буття, існування, можливий застарілий еквівалент *єство* у значенні ‘все, що існує’, *істота*. Наприклад, кожна жива істота – *każde żyjące jestestwo*.

– усвідомлення власного я і власних можливостей. В українській мові тнж є таке слово *самосвідомість*, ще – *самоусвідомлення*.

Загалом, інтернет-джерела вказують, що польська лексема *świadomość* має понад сто синонімів у таких значеннях:

- *świadomość* - стосовно способу мислення
- *świadomość* - як спокій духу
- *świadomość* - стосовно розуміння чогось
- *świadomość* - характеру людини
- *świadomość* - як досвід у певній сфері
- *świadomość* - як стан, що відображає відношення до чогось
- *świadomość* - стосовно сфери почуттів та переживань людини
- *świadomość* - стосовно притомності розуму
- *świadomość* - як хід думок
- *świadomość* - як стан активності соматичної системи
- *świadomość* - у контексті особистісного розвитку

Аналіз усіх цих значень неможливо здійснити у межах курсової роботи. Їх кількість приголомшує. Це завдання на майбутнє.

- *intencjonalność, myśl, myślenie, rozum, umysł, świadomość*
- *istota, jaźń, osobowość, postać, świadomość*
- *przytomność, świadomość*
- *duch, dusza, energia psychiczna, umysł, świadomość*
- *intencjonalność, jaźń, myśl, myślenie, rozum, umysł, świadomość*
- *ego, intencjonalność, istota, jaźń, myśl, myślenie, osobowość, postać, rozum, umysł, świadomość*
- *idea, jaźń, myśl, myślenie, plan, pomysł, pragnienie, rozum, umysł, zamiar, świadomość*
- *charakter, jaźń, natura, osobowość, temperament, usposobienie, świadomość*
- *opanowanie, panowanie nad sobą, przytomność, samokontrola, spokój, zimna krew, świadomość*

- dowcip, głowa, intelekt, inteligencja, jaźń, kiepeła, myśl, myślenie, mózg, pamięć, pomyślnik, rozum, umysł, umysłowość, łeb, świadomość
- intencjonalność, istota, jaźń, myśl, osobowość, postać, rozum, umysł, świadomość
- intelekt, jaźń, mózg, pamięć, psychika, rozum, szare komórki, umysł, umysłowość, świadomość

Вкористання того чи іншого синоніма залежить від контексту, у якому він уживається, а також від того, яке значення слова *świadomość* потрібно використати в конкретному випадку.

Наведемо деякі усталені словосполучення із лексемою *świadomość* у польській мові:

- *świadomość społeczna* - суспільна свідомість, тобто розуміння соціальної реальності та взаємодії людей в суспільстві;
- *świadomość kulturowa* - культурна свідомість, тобто знання та розуміння культурної спадщини та традицій свого народу;
- *świadomość ekologiczna* - екологічна свідомість, тобто усвідомлення людиною власної відповідальності за стан довкілля та необхідність його охорони;
- *świadomość religijna* - релігійна свідомість, тобто розуміння та сприйняття релігійних вірувань та практик.

Наведені словосполучення є термінологічними і відповідають значенню ‘спільні для певної групи погляди і цілі’

Загалом можна сказати, що українська та польська мови мають досить багаті синонімічні ряди лексем *свідомість* та *świadomość*, які включають слова з різними нюансами значення. Вибір конкретного слова залежить від контексту та мовної ситуації. Наприклад, українське слово *усвідомлення* може вживатися у контексті осмислення якоїсь інформації, розуміння чогось, усвідомлення важливості чогось, тощо. *Самосвідомість* може вживатися у

контексті розуміння та прийняття своєї особистості, визначення власних цінностей та переконань.

У польській мові, наприклад, *rozpoznanie* може вживатися у контексті розуміння або усвідомлення складної ситуації чи проблеми, а *świadomość siebie* - у контексті самооцінки та розуміння власної особистості.

Оскільки кожна мова має свої особливості та нюанси, важливо вивчати слова в контексті та розуміти їх значення. Також варто пам'ятати, що залежно від мовної ситуації та контексту, вибір того чи іншого слова може змінюватися, навіть якщо вони є синонімами.

У деяких випадках, можуть існувати різні варіанти синонімічних рядів у різних регіонах мовлення, або у різних мовних варіантах. Наприклад, українською мовою на заході України можна частіше почути слово *свідомість* у контексті національної свідомості, а на сході - слово *пізнання* у тому ж значенні. У польській мові також можуть існувати різні варіанти синонімів, залежно від діалекту та регіону мовлення. [20]

Отже, синонімічні ряди *свідомість* в українській та *świadomość* у польській мовах мають свої особливості та включають різні слова та слова з різними значеннями, їх слід використовувати відповідно до контексту та мовної ситуації.

ВИСНОВКИ

Аналіз значень слова *świadomość* у польській мові свідчить про те, що це поняття має багато різних значень та може використовуватися в різних контекстах. У польській мові *świadomość* може відображати спосіб мислення, знання про щось, відношення до світу, стан усвідомлення, досвід у певній сфері, характер людини та інше. Значення слова можуть змінюватися в залежності від контексту та використовуватися у різних наукових та філософських дисциплінах. Усі ці значення демонструють, наскільки широким та багатограним є поняття *świadomość* у польській мові.

Крім того, значення слова *świadomość* у польській мові можуть відображати різні аспекти людського життя, такі як освіченість, моральність, етика, емоції, інтелектуальний розвиток та інше. Також, слово може використовуватися для опису досвіду особистого знання або сприйняття дійсності, яке є індивідуальним для кожної людини. У польській мові *świadomość* також може відображати ступінь свідомості людини про своє тіло та фізичний стан, такі як усвідомлення болю, присутності чи відсутності рухів та інше. Загалом, різноманітність інтерпретацій та контекстів, у яких використовується слово *świadomość*, свідчить про важливість та універсальність цього поняття для різних сфер людського життя.

Крім того, у польській мові можна знайти різні словосполучення та вирази, які використовуються для опису свідомості, наприклад, *świadomość społeczna* - соціальна свідомість, *świadomość kulturowa* - культурна свідомість, *świadomość zagrożeń* - свідомість про небезпеки, *świadomość własnych słabostek* - свідомість власних слабкостей тощо. Ці вирази вказують на те, що свідомість може бути зв'язана з різними аспектами життя людини, що підкреслює її складність та мінливість.

У польській мові також можна знайти багато слів, що вживаються як синоніми слова *świadomość*, такі як *rozwaga*- розсудливість, *wiedza* - знання, *rozumienie* - розуміння, *pojęcie* - уявлення, *refleksja* - роздуми, "przeświadczenie" - переконання та інші. Ці слова відображають різні відтінки та аспекти поняття свідомості та можуть використовуватися залежно від контексту та мети висловлювання.

Узагальнюючи, поняття свідомості у польській мові має широке вживання та охоплює різні аспекти людського життя, від психології та філософії до соціології та культурології. Це підкреслює важливість та

універсальність цього поняття для різних галузей знання та сфер життя людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Васько, Р. В., Валігура, О. Р., Козуб, Л. С. (2016). Сучасні лінгвістичні дослідження: Хрестоматія. Тернопіль: Вектор.
- Алексенко, С. Ф. (Уклад.). (2020). Конкретно-наукові методи лінгвістичних досліджень: навч. посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Корольова, А. В. (2011). Діахронічний вектор дослідження структур свідомості й мислення. Вісник КНЛУ, 14 (1), 52–58.
- Кочерган, М. П. (2006). Загальне мовознавство : підручник. Київ : ВД «Академія».
- Кульбабська, О. В., Шатілова, Н. О. (2016). Основи мовознавчих досліджень: модульний курс : навч. посібник. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т. Цимбал, Н. А. (Уклад.). (2019). Методи лінгвістичних досліджень: навч. посібник. Умань: Візаві.
- Палеха, Ю. І. (2013). Основи науково-дослідної роботи: навч. посібник. Київ: Ліра-К.
- Селіванова, О. О. (2008). Загальні й лінгвістичні методи дослідження. Лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К. С. 48–64.
- Стежко, Ю.Г., Білоус, Н.П. & Шевчук, Л.О. (2021). Методологія лінгвістичних досліджень в імперативах постмодернізму. Філологічні трактати, 13 (1). Суми: Вид-во СумДПУ, 102-120.
- Шейко, В. М. (2011). Організація та методологія дослідницької діяльності: підручник. Київ: Знання.
- Додаткова
- Кочерган, М. П. (2006). Основи зіставного мовознавства : підручник. Київ: ВЦ «Академія».
- Лучик, В. В. (2008). Вступ до слов'янської філології : Підручник. Київ: Вид. центр «Академія».
- I. Kosecka. "Porównanie słownictwa polskiego i ukraińskiego w obszarze percepcji świata". 2012 рік.
- J. Bartmiński. "Leksyka i słownik polsko-ukraiński". 2019 рік.

J. Bralczyk. "Słownik skojarzeń języka polskiego". 2016 рік.

Łoziński M. Semantyka a leksykografia polska i ukraińska na tle analizy leksykograficznej polskiego i ukraińskiego leksykonu semantycznego / M. Łoziński, H. Płotnicka-Dzikowska // *Język a kultura*. — 2014. — Т. 4, cz. 1. — S. 129-146.

M. Łozińska-Grabowska. "Zarys lingwistyki kontrastywnej polsko-ukraińskiej". 1998 рік.

Słownik Języka Polskiego - PWN: <https://sjp.pwn.pl/sjp/świadomość.html>

W. Wilczyński. "Aspekty leksykografii języka polskiego i ukraińskiego". 2012 рік.

A. Квітка. "Концептуальні та лексико-семантичні особливості синонімічних рядів "свідомість" та "świadomość" української та польської мов". Видавництво "Київський університет", 2010 р.

Довідник синонімів української мови: <https://sum.in.ua/s/svidomist>

К. Сокул. "Лексико-семантична характеристика синонімів "свідомість" та "świadomość"". 2020 рік.

Качкан Є. Лексикологія української мови: навчальний посібник. — Київ: Академія, 2002.

Пшеничникова Л.Л. Лексикологічний аналіз іншомовних словників (на матеріалі лексики польської мови): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Пшеничникова Людмила Леонідівна. — Київ, 2016. — 20 с.

С. Шаповал. "Синтаксичні особливості синонімічних рядів "свідомість" та "świadomość" в українській та польській мовах". 2019 рік.

Словник української мови: в 11 томах / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні ; [редкол.: О.С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]. — Київ: Наукова думка, 1970–2008.

Ф. Петрушевський. "Словник синонімів української мови". 1971 рік.

Ю. Карпенко. "Лексико-семантичні особливості відображення суб'єктивного світу людини в українській та польській мовах". 2018 рік.